

2013 december Ról-ról

Csengery Kristóf: DiDonato (Joyce DiDonato és az Il Complesso Barocco a Művészetek Palotájában, hangversenymester Dmitry Sinkovsky – 2013. november 9. Rendező: Művészetek Palotája; ReJoyce – The Best of Joyce DiDonato, Erato, 2 CD.)

Különös ellentmondások jellemzik a budapesti koncertközönség viselkedését. Két esztendeje a zenekedvelők zsúfolásig megtöltötték a Művészetek Palotája Bartók Béla Nemzeti Hangversenytermét, mikor Cecilia Bartoli jött el Budapestre az Il Giardino Armonico kíséretével, hogy ízelítőt adjon a XVII–XVIII. századi kasztráltak művészetét bemutató, *Sacrificium* című CD-jének anyagából. Nemrég azonban, amikor Joyce DiDonato érkezett a magyar fővárosba, hogy előadja remekül megszerkesztett *Drama Queens* című műsorát, a Müpa nagyterme megtelt ugyan, de nem teljesen – megtehettem, hogy a szünetben új helyet kerestem magamnak, és még választhattam is a kínálkozó lehetőségek között. Miért történt ez így? Mindkét énekes világklasszis, ráadásul ugyanabból a hangfajból, és szinte azonos zsánerben: Bartoli is koloratúrmezzo, DiDonato is az, legfeljebb az olasz sztár a drámai fach csillaga, amerikai kolléganője pedig lírai orgánumú és alkatú művész. Ráadásul szinte azonos évjáratúak (Bartoli 1966-ban, DiDonato 1969-ben született; ezzel mindjárt azt is jeleztük, hogy az évek számát tekintve – és egyébként is! – mindketten pályájuk csúcsán járnak). Mindketten a barokk-klasszikus repertoár elkötelezettjei, és mindketten a komolyzeneipar megasztárjai közé tartoznak, tekintélyes hanglemez-oeuvre-rel.

Más lett volna két éve a marketingtevékenység Bartoli fellépése előtt, mint volt az idén DiDonato jöttét megelőzően? Aligha. Nem volt jó DiDonato koncertje? Jaj, dehogyisnem! Ráadásul nemcsak őt hallgathattuk ámulattal, de kísérőit is, az önálló számokban is bemutatkozó Il Complesso Barocco régizenei együttest és lenyűgöző koncertmesterét, az est során szólistaként is pódiumra lépő orosz hegedűsfenomént, Dmitry Sinkovskyt. Nem túlzás azt állítani, hogy egyenrangú partnerek voltak – akárcsak két esztendeje az Il Giardino Armonico. Hát akkor? Nemigen kínálkozik más magyarázat, mint az, hogy... nincs magyarázat. Vagy annyi talán mégis, hogy Joyce DiDonatót (lemezei és a Metropolitan-operaközvetítések ellenére) valamivel kevésbé ismerik Budapesten, mint az isteni Ceciliát.

Ha így állunk, nem árt a koncert- és lemezkritikát bemutatással kezdeni. Az énekesnő Joyce Flaherty néven Kansasban született, hétgyermekes ír-amerikai családban. A középiskolai évek alatt kórusban és musicalekben énekelt, arról ábrándozva, hogy a Broadway sztárja vagy

popénekesnő lesz – olvasható minden életrajzi tudás internetes kútfejében, a Wikipédia címszavában. Aztán 1988 őszén a Wichita State University hallgatója lett, azzal a tervvel, hogy majd, ha minden jól megy, egyszer középiskolában éneket fog tanítani. Tegyük hozzá, a musical ez idő tájt még mindig jobban érdekelt, mint az opera. Miután megszerezte diplomáját, elhatározta, hogy a philadelphiai Academy of Vocal Arts hallgatója lesz. Itteni tanulmányai után énekesgyakornokként a Santa Fe-i Operaházhoz kerül. Itt már lassan sínre teszik: kisebb szerepek, majd nagyobbak: Mozart, Richard Strauss, Kálmán Imre neve jelzi elfogulatlanságát és repertoárjának máig érvényes stílári és műfaji sokrétűségét, mely a barokktól a kortárs zenéig, az operától az operetten át a musicalig terjed. Újabb helyszínek következnek – Houston Grand Opera, San Francisco Opera –, majd versenygyőzelmek. Igazi professzionista karrierjét az 1998/99-es évadtól számítják. A Scalában a 2000/2001-es, a Washingtoni Nemzeti Operában a 2001/2002-es, a New York City Operában a 2002/2003-as, a Metropolitanben (amelynek jelenleg egyik legnépszerűbb sztárja) a 2005/2006-os évadban debütál. Ezekben az esztendőkből azonban már bejárja a világot, megfordul Amerika és Európa legfontosabb operai és koncerthelyszínein (mert hangversenyen éppoly sűrűn fellép, mint színpadon), és valóban rendkívül gazdag és sokszínű a repertoárja: Mendelssohn és Janáček, Händel és kortárs amerikai komponisták, Mozart és Richard Strauss, Bach *h-moll* miséje és Berlioz *Nyári éjszakák* dalciklusa. Mindent tud, mindent énekel, mindenben sikert arat – pedig ő maga annak idején nem is sejtette, hogy mindez „a torkában van”. Ő csak musicalsztár akart lenni, és mivel tudta, hogy ez úgyszólván lehetetlen, középiskolai énektanárnői álmokat szőtt. De hát az életünket nem mi alakítjuk, hanem a sors – ezt Joyce DiDonato pályája elég meggyőzően példázza. Ma már az énekesnő lemezek sokaságát jegyzi (melyekkel díjak sokaságát nyerte), partnerei között pedig ott vannak a legnagyobb karmesterek William Christie-től John Eliot Gardinerig, Riccardo Mutitól Zubin Mehtáig.

DiDonato a közelmúltban elhatározta, hogy készít egy lemezt a barokk operairodalom nagy uralkodónőiről, illetve azokról a drámai helyzetekről, melyekbe ezek a fenséges asszonyok kerülnek. Szerelem, öröm, féltékenység, árulás, kiszolgáltatottság, bosszúvágy, sértett büszkeség – széles a skála, amelyen a *Drama Queens* hősnői mozognak. A cél nyilvánvaló: reprezentatív válogatásban megmutatni, hogy az uralkodónők is hús-vér emberek. A munkamódszer némiképp Bartoli elmúlt évekbeli projektjeire hajaz, hiszen ebben az esetben is könyvtározni, kutatni kellett, DiDonatónak éppúgy segítségre volt szüksége a válogatásban, mint Ceciliának, és az eredmény ezúttal is hozott felfedezéseket: olyan művek olyan áriáit, amelyek eddig nem szerepeltek a modern énekesek repertoárján. Ezzel a műsorával turnézik mostanában az amerikai díva – s ezzel érkezett el hozzánk is november elején.

Cesti: *Oronthea*, Monteverdi: *Poppea megkoronázása*, Giacomelli: *Merope*, Orlandini: *Berenice*, Hasse: *Antonius és Kleopátra*, Händel: *Julius Caesar*, Porta: *Iphigénia Auliszban*, Händel: *Alessandro* – ugye, nem minden szerző és cím ismerős? Monteverdi és Händel igen – de Giacomelli, Orlandini, Hasse, Porta... Remek egyensúlyt valósított meg DiDonato műsora a járt és járatlan utakon kalandozó számok között. Hasonló egyensúlyt figyelhattunk meg a karakterek, indulatok, lelkiállapotok terén: Monteverdi Octavia császárnéja a *Poppea*-ból kétségbeesetten vádol, Hasse Kleopátrája csupa tűz, közvetlenül utána Händel Kleopátrája viszont lírai-fájdalmas, zokogó áriában (*Piangerò la sorte mia*) siratja el sorsát. De pozitív megnyilvánulásai is vannak az operai uralkodónőknek: Orlandini *Berenicé*-jének *Da torbida procella* áriája csupa bizakodás, Händel *Alessandro*-jában Roxána, Perzsia hercegnője áriájából derű és energia árad – nem véletlenül lett ez a szám a műsor csattanós fináléja. A színes programot színes előadásban szólaltatja meg DiDonato. Hangképzése és vokális technikája vérbeli régizenei éneklésre predesztinálja, koloratúrái peregnek, magasságai fénylenek, mélységei – ha ritkábban is, mint a Bartoliéi – sötétben nyílnak meg előttünk. Ha már itt tartunk: azért mégis érdemes volna párhuzamot vonni kettejük között, megkísérelve

megfogalmazni, a hasonlóságok mellett mi különbözteti meg a két nagyszerű művészt. DiDonato pompás vokális adottságokkal rendelkező énekesnő – Bartoli döbbenetes ambitusú, „kétlaki” orgánuma viszont kétségkívül természeti jelenség. DiDonato produkcióiban az ékítmények virtuózan bomlanak ki és ragyognak – Bartolinál mindig, minden koloratúra affektushordozó: indulatot, érzelmet közvetít, s ily módon primeren drámai funkciót nyer. Végül a személyiség. DiDonatóé kedves, könnyed, humoros, csevegő (bár, mint láttuk, az énekesnő tragikus hősnőket is teljes hitellel alakít) – Bartoliban azonban ott a szubjektum tekintélyt parancsoló súlya, és valami titokzatos komolyság, amely még a vígoperai szerepeken is átsüt. Dióhéjban nagyjából ennyi, ha a két rendkívüli énekesnőt próbáljuk jellemezni. Mindkettő óriási érték – és egyiküket sem kell a másik rovására szeretnünk.

A lemezeik is elférnek egymás mellett a polcon. DiDonatótól, mintha a szerkesztők csak a budapesti fellépéshez igyekeztek volna igazítani, épp most jelent meg egy korong az Eratónál: egy *Best of...*-válogatás, dupla CD *ReJoyce* címmel (más nevével nem illik játszani, de a sajátjával ki-ki azt csinál, amit akar). Aki nem volt ott a koncerten, annak azt ajánlom, vegye meg a lemezt, mert a harmincegy számban tágas keresztmetszetét kapja DiDonato valóban nagy művészetének, ráadásul a legkiválóbb karmesterpartnerekkel Emmanuelle Haïmától Fabio Biondin és Alan Curtisen át a nagyszerű fiatal Yannick Nézet-Séguinig és Antonio Pappanóig. A stílusok és szerzők sora pedig Monteverditől Vivaldin, Händelen, Mozarton, Rossinin és Berliozon át Richard Straussig, sőt Rodgersig és Hammersteinig ível, befejezésül pedig ott az Ózból az *Over the Rainbow*, megmutatván, hogy DiDonatónak ez is sikerült, ezt is tudja. Sok szín, sok magatartásforma – és ahogy a koncerten, a lemezen is megcsodálhatjuk a kontextusukból kiragadott áriákat mégis, mindennek ellenére drámai szituációvá varázsoló hangulatteremtő képességet. Ez az egyik legnagyobb erénye Joyce DiDonatónak; ez az, ami egyértelművé teszi, hogy ő igazi színpadi személyiség. Nem kell számára több, csupán három perc, és megteremt egy emberi lényt, köré varázsolva és elhitelve egy élethelyzetet. És ha nincs hozzá színpad vagy pódium, ha nincs hozzá mimika és gesztus, akkor a CD-n is megvalósítja mindezt, pusztán a hangjával. Megismétlem: aki nem volt jelen a Műpában, nem csalódik, ha meghallgatja DiDonato *Best of*-válogatását.

Joyce DiDonato és az Il Complesso Barocco a Művészetek Palotájában,
hangversenymester **Dmitry Sinkovsky** – 2013. november 9. Rendező: Művészetek Palotája;
ReJoyce – The Best of Joyce DiDonato, Erato, 2 CD.

Kapcsolódó írások:

1. **Csengery Kristóf: Vagy-vagy helyett is-is (Richard Wagner: A nürnbergi mesterdalnokok – Wagner Napok, Művészetek Palotája, 2013. június 8. Rendező: Michael Schulz, karmester: Fischer Ádám.)** A Wagner Napok lassan az életmű végére ér.
Nyolc év...

2. **Csengery Kristóf: Szó, zene, kép (Kocsis Zoltán Debussy-sorozata, 5. és 6. rész – Művészetek Palotája, Fesztivál Színház, 2013. február 23. és május 11.)** Az utóbbi időben többször is jártam olyan zenei eseményeken, melyeken...
3. **Csengery Kristóf: Herélt nő Pesten (Sacrificium. Cecilia Bartoli és az Il Giardino Armonico koncertje, vezényelt Giovanni Antonini. Művészetek Palotája, 2011. október 11.)** Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni. – Régi...
4. **Csengery Kristóf: Égszakadás, földindulás (Richard Wagner: Trisztán és Izolda. Budapesti Wagner Napok, Művészetek Palotája, 2010. május 29. Rendező Parditka Magdolna, Szemerédy Alexandra, karmester Fischer Ádám.)** Anélkül, hogy erre előzőleg felkészítették volna, a gyanútlan operabarát (ha...
5. **Csengery Kristóf: Sztárhäuser (Richard Wagner: Tannhäuser. Művészetek Palotája, Budapesti Wagner Napok. Rendezte Matthias Oldag, vezényelt Fischer Ádám.)** Nem sokkal az idei Budapesti Wagner Napok kezdete előtt nyugtalanul...

Cimkék: Csengery Kristóf